

ARAPÇA GRAMERDE ÖLÇME-DEĞERLENDİRME ARACI OLARAK ÇOKTAN SEÇMELİ TESTLER-İSİM CÜMLESİ ÖRNEĞİ

Multiple Choice Tests as an Assessment-Evaluation Tool in Arabic Grammar-Noun
Phrase Example

Yusuf BİLDİK

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya, Türkiye.
Asst. Prof., Selçuk University, Faculty of Literature, Department of Arabic Language and Literature,
Konya, Turkey.

ysfbildik@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4518-9137.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 30 Eylül / September 2023

Kabul Tarihi / Accepted: 14 Aralık / December 2023

Yayın Tarihi / Published: 31 Aralık / December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2023

Cilt / Volume: 24 Sayfa / Pages: 335-359

Atrf / Citation: Bildik, Yusuf. "Arapça Gramerde Ölçme-Değerlendirme Aracı Olarak Çoktan Seçmeli Testler-İsim Cümlesi Örneği [Multiple Choice Tests as an Assessment-Evaluation Tool in Arabic Grammar-Noun Phrase Example]". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]-Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER]* 24 (Aralık / December 2023): 335-359

<https://doi.org/10.51553/bozifder.1369027>

Etik Beyan/ Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Yusuf BİLDİK**).

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Öz

Ölçme ve değerlendirme eğitim-öğretim sisteminin en önemli parçalarından birisidir. Verilen eğitimin, kazandırılmak istenen davranışın ne derecede etkili olduğunu görmek için sağlıklı bir ölçme ve değerlendirme yapılmalıdır. Bu yöntem yalnızca öğrenciler değil; aynı zamanda öğretim elemanları ve öğretim araçları için de bir ölçme-değerlendirme mekanizmasıdır. Bu doğrultuda daha avantajlı olması nedeniyle en çok tercih edilen ölçme ve değerlendirme aracının çoktan seçmeli testler olduğu söylenebilir. Değerlendirmede kişisel görüşlere yer verilmeden tamamen objektif davranılabilmesi bu aracın en önemli özelliğidir. Soru kökü ve seçeneklerin dikkatli ve kapsamlı hazırlanmasıyla bu testin tek dezavantajı olan şans faktörü de en aza indirilebilir. Çoktan seçmeli testlerin objektifliğini en üst seviyeye taşıyan faktörlerden biri de gramer sorularıdır. Ölçülmek istenen bilginin kapsamının net bir şekilde bilinmesi ve yoruma kapalı olması nedeniyle, gramer konuları çoktan seçmeli testlerle sağlıklı bir şekilde ölçülebilir. Gramer dışındaki konularda doğrudan bilgi sorusu sorulduğunda öğrenci ezberlemişse cevabı doğrudan bulma olasılığı yüksektir. Bununla birlikte, yoruma kapalı bir soru hazırlayıp öğrencilerin analitik düşünmeleri istendiğinde gramer sorularının daha uygun olduğu görülecektir. Ölçülen kelimenin cümlede birden fazla görev üstlendiği durumlarda sorunun ayırt ediciliği daha da artacaktır. Bu çalışmada gramer alanında hazırlanacak çoktan seçmeli testlerle ilgili bir algoritma modeli sunulmuş; Arapça gramer konularından isim cümlesinin çoktan seçmeli test üzerinden ölçme ve değerlendirilmesi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Ölçme ve Değerlendirme, Çoktan Seçmeli Test, Arapça Gramer, İsim Cümlesi.

Abstract

Assessment and evaluation are some of the most important parts of the education and training system. A proper assessment and evaluation should be made to see how effective the education given, and the behavior desired to be gained are. This method is a assessment and evaluation mechanism not only for students but also for instructors and teaching aids. In this direction, it can be said that the most preferred assessment and evaluation tool is multiple-choice tests because they are more advantageous. The most important feature of this tool is that it is possible to be completely objective in the evaluation without personal opinions. The only disadvantage of these tests, the chance factor, can be minimized by careful and comprehensive preparation of the question stem and options. One of the factors that maximize the objectivity of multiple-choice tests is grammar questions. Since the scope of the information to be measured is clearly known and is closed to interpretation, grammar topics can be assessed in a proper way with multiple-choice tests. When a direct knowledge question is asked in subjects other than grammar, the student is likely to find the answer directly if he/she has memorized it. However, it will be seen that grammar questions are more appropriate when students are asked to think analytically by preparing a closed-ended question. In cases where the word being assessed has more than one task in a sentence, the distinctiveness of the question will increase even more. In this study, an algorithm model for multiple-choice tests to be prepared in the field of grammar was presented and an evaluation was made on the assessment and evaluation of the noun clause, one of the Arabic grammar topics, through a multiple-choice test.

Keywords: Arabic Language and Literature, Assessment and Evaluation, Multiple Choice Test, Arabic Grammar, Noun Phrase.

Giriş

Bu çalışma en çok tercih edilen ölçme-değerlendirme araçlarından biri olan çoktan seçmeli testlerin Arapça isim cümlesi konusu bağlamında uygulama esaslarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada ölçme-değerlendirme kavramlarından, bu kavramların bir alt başlığı olan çoktan seçmeli testler ve taşıması gereken özellikler ele alınmıştır. Ardından çoktan seçmeli test aracının uygulanacağı Arapçadaki isim cümlesi konusu incelenmiştir. Ana bölümde ise isim cümlesi konusunun çoktan seçmeli test aracıyla ölçümü yapılabilecek başlıklar üzerinden soru hazırlama önerileri sunulmuştur. Bu çalışma, bütün dillerde sınırlılıklar bağlamında çerçevesi en belirgin konu gramer olduğundan, bu konuda hazırlanacak test sorularının bir algoritması olduğu düşünülerek ortaya koyulmuştur. Çalışmanın ana hatlarını oluştururken Durmuş Özçelik'in *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, Hasan Yılmaz'ın *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* ve Halil Tekin'in *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* isimli kitaplarından; ayrıca Süleyman Yaman'ın *Çoktan Seçmeli Madde Tipleri ve Fen Eğitiminde Kullanılan Örnekleri* isimli makalesinden yararlanılmıştır.¹

1. Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme bir nesnenin ya da bireyin belirli vasıflara sahip olup olmadığı, sahipse ne derece sahip olduğunun gözlemlenip sembollerle ifade edilmesidir. Ölçmeye muhatap olan şeyin durumu, içinde bulunduğu şartlara göre değişkenlik gösterebilir. Bu değişkenlik de ölçmenin temelini oluşturur. Ölçülen nesnelere ya da bireylerin tamamı eşit seviyede olsaydı ölçmenin bir anlamı olmazdı.² Değerlendirme ise ölçüm sonuçlarını yorumlamak, ölçülen şeyler hakkında bir yargıya varma işlemidir.³ Değerlendirme sonucunda ölçülen nesnenin belirli bir gruba

¹ Durmuş Ali Özçelik, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme* (Ankara: Pegem Akademi, 2010); Hasan Yılmaz, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2002); Halil Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (Ankara: Mars Matbaası, 1977); Süleyman Yaman, "Çoktan Seçmeli Madde Tipleri ve Fen Eğitiminde Kullanılan Örnekleri", *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2/2 (2016), 151-170.

² Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 15-16.

³ Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 23.

katılıp katılmayacağı, belirlenen hedefe ulaşip ulaşamadığı ya da belirli bir vasma sahip olup olmadığı saptanır.⁴ Özet olarak ifade edilecek olursa ölçme tanımlama, değerlendirme ise hüküm bildirme işlemidir.

Ölçme ve değerlendirme eğitim-öğretim sürecinin en önemli parçalarından biridir. Eğitim ve öğretimde ölçme ve değerlendirme, uygulanan programın hedeflerinin neler olduğu ve ne kadarına ulaşılabilirdiği, konuların ne kadarının öğrenildiğinin ve hangilerinin eksik kaldığının belirlenmesi için yapılmaktadır. Bu işlem, öğrenci grubunun aldığı eğitim-öğretimin bir geri dönütüdür. Ortaya çıkan sonuçlara göre programın devamında eksik olan bilgiler tamamlanır ve yanlış öğrenilen bilgiler düzeltilir.⁵ Eğitim-öğretimin merkezi olan okullarda öğrenciler çeşitli sınavlar yapılarak ölçülür ve sonuçlar yönetmeliklerde belirtilen başarı kriterlerine göre değerlendirilir.⁶ Bu değerlendirme öğrencilerin başarıları, ilgi ve yeteneklerinin belirlenmesi, onların daha sonraki süreçlerde hangi alanda daha başarılı olacaklarına dair bir yol gösterecektir.⁷ Ölçme ve değerlendirme sadece öğrenciler hakkında değil; aynı zamanda öğretim programı, öğretimin etkinliği ve eksikleri, değerlendirme araçları ve ölçütü hakkında da fikir vermesi açısından önemlidir.⁸

Ölçme ve değerlendirme sürecinde temelde üç farklı yaklaşım uygulanmaktadır. Bunlar, *öğrencileri tanıma amaçlı, ünitelerdeki öğrenmeleri izleme amaçlı ve dersteki öğrenme düzeylerini belirleme amaçlı* ölçme ve değerlendirmelerdir.⁹ Eğitim-öğretim programlarında yapılan uygulamalar öğrenci başarısı odaklı olduğundan yapılan ölçme ve değerlendirmelerin de bu amaca yönelik olması beklenir. Öğrencilerin doğru yönlendirilmesi ve hedefe ulaşip ulaşmadıklarının tespiti için de ölçüm

⁴ Özçelik, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, 1.

⁵ Yılmaz, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 32.

⁶ M. Fuat Turgut - Yaşar Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 67.

⁷ Metin Yaşar, "Ölçme ve Değerlendirmenin Önemi", *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ed. Satılmış Tekindal (Ankara: Pegem Akademi, 2010), 6.

⁸ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 72-73.

⁹ Özçelik, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, 2-3; Erol Karaca, "Ölçme ve Değerlendirmede Temel Kavramlar", *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ed. Müfit Gömleksiz - Serdar Erkan (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010), 23-25.

araçlarının güvenli ve amaca hizmet eder nitelikte olması gerekir. Zira ölçme aracından elde edilen bulgular, ölçme aracının nitelikli, kapsamlı ve güvenilir olmasıyla bağlantılı olarak doğru sonuçlar verebilir.¹⁰

Ölçme, farklılıkların saptanması için kullanılan bir yöntemdir. Farklı özelliklerin ölçülmesi için tek bir ölçütün kullanılması söz konusu değildir. Hangi özelliği ölçeceğimize bağlı olarak ölçme aracı da değişecektir.¹¹ Bu doğrultuda en yaygın kullanılan ölçme araçlarından birisi de çoktan seçmeli testlerdir. Çoktan seçmeli testler, kapsamı içerisindeki sorulara verilen cevaplar ya da gösterilen tepkilere bakılarak, teste tabi tutulan bireylerin değişik özellikleri arasındaki benzerlik ya da farkları ortaya çıkarma işlemidir.¹² Cevap anahtarı önceden belli olan, kolay ve hatasız puanlanan ölçme araçlarına objektif, tam tersi özelliklere sahip testlere ise subjektif testler denilmektedir.¹³ Ölçme ve değerlendirme yapılan bireyler hakkında sağlıklı sonuçlar alınabilmesi için objektif testlerin tercih edilmesi gerekmektedir.

2. Çoktan Seçmeli Testler

Eğitim-öğretimde öğrencilerin başarı düzeylerinin belirlenmesinde farklı ölçme araçları kullanılmaktadır. Bu araçlardan en yaygın olarak tercih edileni ise çoktan seçmeli testlerdir.¹⁴ Çoktan seçmeli test, cevaplayıcı grubun yanıtlarını belirli sayıdaki cevap arasından seçerek vermesini gerektiren soruların oluşturduğu ölçme araçlarıdır. Çoktan seçmeli testler genellikle dört ya da beş seçenek içermektedir. Öğrencilerin yapması gereken yöneltilen soruyu okuması, düşünüp bulması ve seçenekler arasından işaretlemesidir.¹⁵ Her test grubunda olduğu gibi

¹⁰ Emine Burcu Pehlivan, *Çoktan Seçmeli Türkçe Test Maddelerinde Yanıtlama Davranışlarının Belirlenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 6-7.

¹¹ Mehtap Çakan, "Eğitim Sistemimizde Yaygın Olarak Kullanılan Test Türleri", *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ed. Satılmış Tekindal (Ankara: Pegem Akademi, 2010), 92.

¹² Tekin, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 66-67.

¹³ Nuri Doğan, "Ölçme Araçlarını Sınıflama Çabaları", *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ed. Hakan Atılğan (Ankara: Anı Yayıncılık, 2006), 188.

¹⁴ Pehlivan, *Çoktan Seçmeli Türkçe Test Maddelerinde Yanıtlama Davranışlarının Belirlenmesi*, 8-9.

¹⁵ Özçelik, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, 61; Nuri Doğan, "Çoktan Seçmeli Testler", *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ed. Hakan Atılğan (Ankara: Anı Yayıncılık, 2006), 282.

çoktan seçmeli testlerde de olumlu ve olumsuz yönler bulunmaktadır. Çoktan seçmeli testlerde yazma süresi ya da yazı güzelliği gibi dış faktörler değerlendirmeye katılmaz. Bu durum sınavın objektifliğini artırır. Teste tabi tutulan öğrenciler yazma işine zaman ayırmayacakları için daha fazla soru çözebilir. Cevabı öğrenciler yazmadığı ve verilen seçenekler arasından işaretlediği için hedef davranışın tam anlamıyla ölçülemeyeceği düşünülse de daha ayırt edici sorular hazırlanarak bu sorun ortadan kaldırılabilir. Çoktan seçmeli testlerin hazırlanması uzun zaman alsa da okuması hem kolay hem de objektiftir. Olumlu yönleri yanında test sorularında şans faktörünün bulunması en çok eleştirilen yönüdür. Bazı istatistiksel yöntemlerle şans başarısının azaltılma imkânı olsa bile tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir.¹⁶ Konuyu ezberleyen öğrencilerin doğru cevabı sınav esnasında hatırlaması mümkündür. Bu da öğrencileri ezberci bir sisteme yönlendirebilir.¹⁷ Fakat şans faktörüyle ilerleyip uzun süre başarılı sonuçlar elde edilemeyeceği de bilinen bir gerçektir.

Çoktan seçmeli sorular hazırlanırken dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekildedir:

Soru kökünde cevaplayan kimsenin çözeceği problem açıkça ifade edilmelidir.

Soru kökünde gereksiz açıklamalardan ve soruyu uzatmaktan kaçınılmalıdır.

Soru kökü, soruya ait alanın en büyük alanını kapsamalıdır.

Seçenekler, ifade edilişi, uzunluğu ve kapsamı bakımından benzer olmalıdır.

Soru kökü ile seçenekler arasında kelime benzerliği gibi ipuçları varsa bunlar çeldiricilerde olmalı doğru cevapta olmamalıdır.

Hepsi ya da hiçbiri gibi bir seçenek kullanılacaksa dikkatli olunma-

¹⁶ Özçelik, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, 65-66; Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 185-186; Bayram Çetin, "Bilişsel Alan Davranışlarının Ölçülmesi", *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ed. Müfit Gömleksiz - Serdar Erkan (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010), 101-102.

¹⁷ Yaman, "Çoktan Seçmeli Madde Tipleri", 155.

lıdır. Diğer seçenekler arasında bu seçeneğe aykırı bir cevap varsa soru hatalı olabilir.

Bir testin bütün soruları aynı sayıda seçeneğe sahip olmalıdır.

Birbirinden bağımsız olmayan, biri diğerini içine alan seçenekler yazılmamalıdır.¹⁸

Çoktan seçmeli sorularda soru kökü, anlamca olumlu ya da olumsuz bir soru cümlesi ya da eksik bir cümleden oluşabilir. Seçenekler ise biri doğru cevap diğerleri çeldirici olmak üzere dört ya da beş tane olabilir.¹⁹ Bir testteki soruların ayırt ediciliği ölçülmek istenen davranış ya da bilginin soruyu cevaplayanlar arasındaki öğrenen ve öğrenmeyenleri ayırma gücünü ortaya koyar. Soru için yazılan çeldiricilerin görevi ayırt ediciliği en üst seviyeye taşımak ve o davranış ya da bilgiyi gerçekten öğrenenleri belirlemektir.²⁰ Bu bağlamda bir sorunun çeldiricileri ne kadar güçlüyse soru da o derece güçlüdür.

Gramer sorularında ölçülmek istenen bilgilerin kapsamı ve sınırlılıkları belli olduğundan bu tür sorulara seçenek yazılırken net bir algoritma oluşturmak mümkündür. Bu bağlamda seçeneklerdeki çeldiricilerin güçlük seviyelerinin belirlenmesi en önemli unsurdur. Ölçülmek istenen gramer kuralıyla ilgili bütün özellikleri taşıyan seçenek doğru cevapsa, bu kriterlerin tamamına en yakını barındıran seçenek en güçlü çeldirici olacaktır. Örneğin Arapça isim cümlesinde mübteda (özne) ögesinin her durumda bulundurulması gereken iki özellik marife ve merfu olmasıdır. Bunun yanında haberle bağlantılı olarak taşınması gereken sayı ve cinsiyet kriterleri bulunmaktadır. Buna göre soru kökünde bizden istenen öge mübteda ise, seçenekler arasında merfu ve marife olan, bunun yanında sayı ve cinsiyet bakımından habere uyumlu seçenek doğru cevaptır. Bu dört kriterden üç tanesini barındıran seçenek ise en güçlü çeldirici olacaktır.

Bu bilgiler ışığında bir gramer kuralını ölçmek üzere çoktan seçmeli bir soru hazırlanmak istendiğinde şu adımlar takip edilebilir:

a. Sorunun hazırlanacağı konu belirlenir.

¹⁸ Turgut - Baykul, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, 208-212.

¹⁹ Özçelik, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, 62.

²⁰ Özçelik, *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*, 180-183.

- b. Belirlenen konu birden fazla kural içeriyorsa istenilen kural ya da kurallar belirlenir.
- c. Konuyla ilgili örnek bir cümle yazılıp ölçülmek istenen kuralın olduğu kelime ya da kelime grubu cümleden çıkarılır.
- d. Birisi çıkarılan kelime (doğru cevap) diğerleri çeldiriciler olacak şekilde seçenekler yazılır.
- e. Çeldiriciler ölçülmek istenen konunun kurallarına uymayan bütün kelimeler olabilir. Özellikle konunun istisnâi durumları çeldirici olarak kullanılmaktadır. Çeldiriciler kural açısından doğru cevaba ne kadar yakın olursa soru o kadar güçlü olur.
- f. Arapça gramer kuralları özelinde cümlenin ögeleri bazı kriterleri her durumda taşıırken bazı kriterleri diğer öğelere uyumu neticesinde bulundurabilir. Çeldiriciler hazırlanırken bu durum da dikkate alınmalıdır.
- g. Cümledeki ögelerin birden fazla görevi (mübteda ve mevsuf olmak gibi) bulunabilir. Böyle durumlarda her bir görevin kriterlerine göre seçenekler yazılmalıdır.

Ülkemizde devlet kurumlarınca hazırlanan dil sınavlarında çıkan ve doğrudan gramer kurallarını ölçen sorularda da benzer bir algoritmanın olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda hazırlanacak çoktan seçmeli testler ölçme-değerlendirme bağlamında daha ayırt edici ve hedeflenen bilginin öğrenilip öğrenilmediği konusunda daha belirleyici olabilir.

2016 yılı sonbahar dönemi Arapça yabancı dil sınavında sorulan yedinci soru bu bağlamda değerlendirilebilir. Soruda mübteda ögesi verilmiş ve haber ögesi ölçülmek istenmiştir. Sorunun mübtedası (زيت اللوز) şeklinde verilmiş bir isim tamlamasıdır. Tamlamanın ardından (قد) edatı getirilmiş ve boşluk bırakılmıştır. Bu soruda (لوز) mübtedasına uygun bir haber aranmaktadır. Seçeneklerde (عمل) fiilinin çeşitli bablarda çekimleri bulunmaktadır. Bunlardan üç tanesi (عمل) fiilinin istifâl babı olan (استعمل) fiilidir. Diğer seçeneklerden birisi aynı fiil kökünün tefâul (تعامل) ve iftiâl (اعتمل) bablarıdır. Anlam itibarıyla doğru seçeneği (استعمل) çekimlerinden birisi olarak düşünüldüğünde bu üç seçeneğin farklarının bilinmesi gerekmektedir. Seçeneklerden birisi malum-mazi-cemi-gaib formda

(استعملوا), diğeri meçhul-mazi-müfred-gaib formda (أُستعمل), bir diğeri de meçhul-mazi-müfred-gaibe formda (أُستعملت) kullanılmıştır. Boşluktan sonra geçen kelimeler arasında fail olabilecek nitelikte bir isim bulunmadığından fiilin mübteda ile sayı ve cinsiyet açısından uyumlu olması gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece müfred-müzekker formda olan (لوز) kelimesine uygun olarak B seçeneğinin (أُستعمل) doğru olduğu görülmektedir. Çeldirici olarak kullanılan iki seçenektan birisi cemi, diğeri de müennes olduğu için elenmektedir.

2019 yılı ilkbahar dönemi Arapça yabancı dil sınavında sorulan yedinci sorunun da benzer kriterlerle hazırlandığı görülmektedir. Soruda yukarıdakine benzer bir şekilde mübteda ögesi verilmiş ve haber ölçülmek istenmiştir. Sorunun mübtedası (الأكاديمية) şeklinde verilmiş fakat yanında bir dizi tamlama (الأكاديمية العربية لطب الأطفال التابعة لمنظمة الصحة العالمية) getirilerek bu kelime hakkında açıklamalar yapılmıştır. Her ne kadar cümlenin mübteda ögesi bu kelime dizisi gibi gözükse de hakkında hüküm bildirilecek olan uyumun kendisiyle olacağı kelimedir (الأكاديمية). Aşağıda verilen seçeneklere baktığımızda ise (نصح) fiilinin çeşitli şahıslara göre muzâri çekimleri olduğu görülmektedir. Seçenekler sırasıyla bu fiilin malum-muzari-müfred-gaibe/muhatab (تنصح), malum-muzari-müfred-gaib (ينصح), malum-muzari-cemi-gaib (بنصحون), malum-muzari-cemi-muhatab (تنصحون) ve malum-muzari-müfred-gaibe (تنصحين) çekimleridir. Boşluktan sonraki kısımda fail olabilecek nitelikte bir isim bulunmadığından fiilin mübteda ile sayı ve cinsiyet açısından uyumlu olması gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece müfred-müennes formda olan (الأكاديمية) kelimesine uygun olarak A seçeneğinin (تنصح) doğru olduğu görülmektedir.

3. Arapçada İsim Cümlesi

Arapçada cümleler temelde ikiye ayrılır. İlk kelimesi isim olan cümleler isim cümlesi, ilk kelimesi (nâkıs olmayan) fiil olan cümleler ise fiil cümlesi kabul edilmektedir. İsim cümlesi başlangıç isim ve bu ismi tamamlayan bir haberden oluşan isnad terkididir.²¹ Bu terkidin öğeleri

²¹ Abduh er-Râciî, *et-Tatbiku'n-nahwi* (Tanta: Dâru's-Sahâbe, 2018), 94; Reşid Şertûnî, *Mebâdiu'l-'Arabiyye fi's-sarf ve'n-nahw* (Tahrân: Dâru'l-'İlm, 1967), 1/123.

cümle başındaki müsnedun ileyh (mübteda/özne) ve müsneddir (haber/ yüklem).²²

İsim cümlesinde durum hakkında bir yargı bildirilen isim ya da isim hükmündeki ögeye mübteda denir.²³ Mübteda lafzî amillerden (telafuz edilen ve başka bir ögeyi etkileyen) soyutlanmış merfu bir isimdir.²⁴ Mübteda çoğunlukla marife bir isimdir. Bu nedenle hakkında haber verilen isim bilinen bir şey olmalıdır. Fakat nekrei âmme olması (bir türün tamamını kastetmesi), olumsuzluk edatlarından sonra gelmesi gibi bazı istisnâî durumlarda mübtedanın nekre geldiği de görülmektedir. Mübteda açık bir isim olabileceği gibi ismin yerine kullanılan (zamir, ismi mevsul, müevvel masdar gibi) yapılardan da gelebilir.²⁵

Haber ise mübtedayla ilgili yargı bildiren, anlamı mübteda ile ortaya çıkan isim olup mübteda gibi merfudur.²⁶ Haber müfred ve cümle olmak üzere iki kısma ayrılır. Cümle haber ise kendi içerisinde isim, fiil ve şibih cümle olmak üzere üç kısımda incelenir. Müfred haber, cümle şeklinde gelmeyen haber demektir. Bu durumda haber genellikle nekredir. Müfred haber ile mübteda arasında sayı ve cinsiyet bakımından uyum söz konusudur. Haber camid (somut ya da somut bir varlık ismi) ise bu uyum aranmaz. Eğer haber, isim ve fiil cümlesi formunda gelirse cümle içerisinde mübtedaya dönen ve ona sayı, cinsiyet bakımından uyumlu bir aid zamir bulunmalıdır.²⁷ Eğer mübteda akılsız (insan dışı) bir varlığın çoğulu olarak gelmişse müfred müennes kabul edilir ve haberle uyumu buna göre düzenlenir.²⁸

²² Fâzıl Sâlih es-Sâmarrâî, *el-Cümletu'l-Arabiyye te'lifuhâ ve aksâmuhâ* (Amman: Dâru'l-Fikr, 2007), 157.

²³ Candemir Doğan, *Arapça İsim-Sıfat Tamlamaları ve İsim Cümlesi Kurulumu* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2012), 161.

²⁴ Cemâleddîn Osmân b. Ömer İbnu'l-Hâcib, *el-Kâfiye fi ilmi'n-nahv ve's-Şâfiye fi ilmeyi't-tasrîf ve'l-hat*, thk. Sâlih Abdulazîm eş-Şâir (Kahire: Mektebetu'l-Âdâb, 2010), 15; Fevzi Eyd Bekhit, *Tevzîhu'l-Âcurrumiyye bi'l-emsiletü'l-Kur'âniyye* (Konya: Tekin Kitabevi, 2021), 98; Ali el-Cârimî - Mustafa Emîn, *en-Nahvu'l-vâzih fi kâvâidi'l-lugati'l-'Arabiyye li medârisi'l-merhaleti'l-ülâ* (Dâru'l-Meârif, 1983), 38.

²⁵ Hasan Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi* (Konya: Tekin Kitabevi, ts.), 316-320.

²⁶ el-Cârimî - Emîn, *en-Nahvu'l-vâzih*, 38; Resul Sevinç, *Arapçada Cümle Yapısı* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2011), 157.

²⁷ Eyd Bekhit, *Tevzîhu'l-Âcurrumiyye*, 101-103; el-Cârimî - Emîn, *en-Nahvu'l-vâzih*, 257-258; Akdağ, *Arap Dili Dilbilgisi*, 327-329.

²⁸ el-Cârimî - Emîn, *en-Nahvu'l-vâzih*, 254; Hüseyin Günday - Şener Şahin, *Arapça Dilbilgisi*

İsim cümlesinde mübteda cümle başında, haber ise ondan sonra gelir. Fakat haber şibih cümle olup mübteda da nekre olarak gelirse; haber soru edatlarından biri olursa ve mübtedadan habere dönen bir zamir bulunursa haber mübtedanın önüne geçer.²⁹

4. Arapça İsim Cümlesi Kuralları Çerçevesinde Çoktan Seçmeli Soru Hazırlama Önerileri

İsim cümlesinin yukarıdaki anlatımı dikkate alındığında bu konuyla ilgili ölçülebilecek temel hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Mübteda
- Haber (Müfred)
- İsim ve fiil cümlesi haberdeki aid zamir
- İsim cümlesi haberin kendi içindeki (mübteda-haber) uyumu
- Fiil cümlesi haberdeki fiil-fail uyumu

1.1. Mübteda Ögesinin Ölçüldüğü Sorular

Soru Kökü: دَكِيٌّ .....

Doğru cevabın kriterleri: Merfu, marife, müfred, müzekker

Doğru cevap: A. الطَّالِبُ

Çeldiricilerin kriterleri: Merfu olmayanlar, marife olmayanlar, müfred olmayanlar, müzekker olmayanlar

Çeldiriciler: B. الطَّالِبِ \ الطالبِ C. طَالِبٌ D. الطَّالِبِ \ الطالبانِ E. الطَّالِبَةُ

Açıklama: Soruda mübteda ögesi ölçülmek istenmiştir. Bu nedenle doğru cevap, bağımsız kurallar (marife ve merfu olması) ve habere bağımlı kurallar (müzekker ve müfred olması) çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre doğru cevap marife, merfu, müzekker ve müfred bir isim olmuştur. Çeldiriciler ise bu kurala uymayan bütün alternatifler olabilir.

Çözüm: B seçeneği merfu olmadığı, C seçeneği marife olmadığı, D seçeneği müfred olmadığı ve E seçeneği müzekker olmadığı için yanlıştır.

Not: Yukarıda belirlenen çeldiriciler doğru cevaba yakın olduğu için

Nahiv Bilgisi (İstanbul: Alfa Yayınları, 2009), 31.

²⁹ İbnü'l-Hâcib, *el-Kâfiye fi ilmi'n-nahv*, 16; Günday - Şahin, *Arapça Dilbilgisi Nahiv Bilgisi*, 219.

güçlü çeldiriciler olarak nitelendirilebilir. Bunun nedeni ise bu çeldiricilerin yalnızca bir özelliği ile yanlış cevap olmasıdır. Çeldiriciler iki ya da daha fazla yanlış özellik taşıyacak şekilde artırılabilir. Bununla birlikte yukarıdaki seçeneklere göre daha uzak çeldiriciler olacaktır. Örneğin hem mansub hem de nekre (طالبًا) bir seçenek ya da hem nekre hem de tesniye (طالبان) bir seçenek daha uzak bir çeldirici olacaktır. Bu alternatifler farklı kombinasyonlarla daha da artırılabilir.

Örnek Soru Çözümü: حارة في المدن الجنوبية.....

Seçenekler: A. الجوّ B. البحر C. الأبحار D. الناس E. الماء

Soru çözümünde öncelikle ne istendiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Soruyu çözecek kişi ne istendiğini belirleyemediğinde doğru cevabı bulsa bile farkında olmayabilir.

Soru kökünde istenilen şeyi bulmak için aşağıdaki ifadelerden yararlanılabilir:

Cümle bir boşlukla başlıyor. Aşağıda verilen seçeneklerin hepsi isim olduğu için boşluğa gelecek kelime ile birlikte bu bir isim cümlesidir.

İsim cümlesinin temel öğeleri mübtada ve haberdur.

İstisnâî bir durum söz konusu olmadığı için mübtada cümle başında verilecektir ve mübtada ölçülmek istenmiştir. Bu nedenle aranılan şey mübtedadır.

Çözüm: Mübtedanın bağımsız kurallarına göre doğru cevap marife ve merfu olmalıdır. Habere (حارة) bağımlı kurallara göre müfred ve müennes olmalıdır. Gayr-i âkillerin cemileri de müfred müennes kabul edilir.

Doğru cevap: Marife-merfu-müfred-müennes (C seçeneği)

Çeldiriciler: A seçeneği müzekker, B seçeneği müzekker, D seçeneği âkil cemi/müzekker, E seçeneği ise müzekker olduğu için yanlıştır. Ters açıdan bakarsak; A, B ve E seçeneği müennes olmadığı, D seçeneği müfred/müennes olmadığı için yanlıştır.

Değerlendirme: Bu sorunun çeldiricilerin üç tanesinin (A, B ve E) aynı kriterden elenmesi nedeniyle zayıf bir soru olduğu söylenebilir.

1.2. (Müfred) Haber Ögesinin Ölçüldüğü Sorular

Soru Kökü: ..... المعلمتان

Doğru cevabın kriterleri: Merfu, nekre, tesniye, müennes

Doğru cevap: A. جالستان

Çeldiricilerin kriterleri: Merfu olmayanlar, nekre olmayanlar, tesniye olmayanlar, müennes olmayanlar

Çeldiriciler: B. جالستين C. الجالستان D. جالسة\جالسات E. جالسان

Açıklama: Soruda haber ögesi ölçülmek istenmiştir. Bu nedenle doğru cevap, bağımsız kurallar (nekre ve merfu olması) ve mübtedaya bağımlı kurallar (müennes ve tesniye olması) çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre doğru cevap nekre, merfu, müennes ve tesniye bir isim olmuştur. Çeldiriciler ise bu kurala uymayan bütün alternatifler olabilir.

Çözüm: B seçeneği merfu olmadığı, C seçeneği nekre olmadığı, D seçeneği tesniye olmadığı ve E seçeneği müennes olmadığı için yanlıştır.

Örnek Soru Çözümü: ..... المُمرضتان في عيادة الطبيب.

Seçenekler: A. مُنْتَظَرَانِ B. المُنتَظَرَانِ C. مُنْتَظَرَتَيْنِ D. مُنْتَظَرَاتَانِ E. مُنْتَظَرَةٌ

Soru kökünde istenilen şeyi bulmak için aşağıdaki ifadelerden yararlanılabilir:

Cümle isimle başladığına göre bir isim cümlesidir. İsim cümlesinin temel öğeleri mübteda ve haberdur.

İstisnâi bir durum söz konusu olmadığı için mübteda cümle başında verilmiştir ve haber ölçülmek istenmiştir. Soruda aranan şey müfred haberdur.

Çözüm: Haberin bağımsız kurallarına göre cevap nekre ve merfu olmalıdır. Mübtedaya (المُمرضتان) bağımlı kurallara göre tesniye ve müennes olmalıdır.

Doğru cevap: Nekre-merfu-tesniye-müennes (D seçeneği)

Çeldiriciler: A seçeneği müzekker, B seçeneği marife, C seçeneği mansub/mecrur, E seçeneği ise müfred olduğu için yanlıştır. Ters açıdan bakarsak; A seçeneği müennes olmadığı, B seçeneği nekre ve müennes olmadığı, C seçeneği merfu olmadığı ve E seçeneği ise tesniye olmadığı için yanlıştır.

Değerlendirme: Çeldiricilerin üç tanesi tek bir kriterden, bir tanesi de iki kriterden elenebildiği için bu sorunun güçlü bir soru olduğunu söyleyebiliriz.

Önemli Not: İlerleyen konularda da bahsedileceği üzere boşluğa gelecek olan seçenek sıfat olarak gelebilir, boşluktan sonraki kısım da cümlenin şibih cümle haberi olabilirdi. Bu anlamda B seçeneği farklı bir yönüyle, yani sıfat olabilmeye ihtimaliyle de çeldirici olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla sıfatın nitelediği kelimeye cinsiyet yönünden uyması gerekir kuralına göre yine elenir.

1.3. İsim ve Fiil Cümlesindeki Aid Zamirin Ölçüldüğü Sorular

Soru Kökü: الأطباء ..... قرية من المستشفى.

Doğru cevabın kriterleri: Cemi, müzekker, üçüncü tekil şahıs

Doğru cevap: A. عيادتهم

Çeldiricilerin kriterleri: Cemi olmayan zamirler, müzekker olmayan, üçüncü tekil şahıs olmayan zamirler

Çeldiriciler: B. عيادته\عيادتهما C. عيادتهن D. عيادتكم\عيادتنا

Açıklama: Soruda haberin isim cümlesi formatı kullanılmış ve mübtedaya dönen aid zamir ölçülmek istenmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere bu zamir mübtedaya bağımlıdır. Bu nedenle bu sorunun doğru cevabı için bağımsız kural yoktur. Doğru cevap bağımlı kurallar çerçevesinde (cemi, müzekker ve üçüncü tekil şahıs) belirlenmiştir. Buna göre doğru cevap cemi, müzekker ve üçüncü tekil şahıs bir zamir olmalıdır. Çeldiriciler ise bu kurala uymayan bütün alternatifler olabilir.

Çözüm: B seçeneğindeki zamir cemi olmadığı, C seçeneğindeki zamir müzekker olmadığı ve D seçeneğindeki zamir üçüncü tekil şahıs olmadığı için yanlıştır.

Not: Sorunun dört seçenekli olması elimizdeki bağımsız kriterlerin üç tane olmasıyla ilgilidir. Yukarıdaki seçeneklerin bazıları ilgili kritere göre iki alternatifli olarak yazılmıştır. Onlardan bir tanesi kullanılarak beş seçenekli soruya dönüştürebilir.

Örnek Soru Çözümü: الإنسان ..... كثيرة.

Seçenekler: A. مشاكلهم B. مشاكلها C. مشاكلي D. مشاكلك E. مشاكله

Soru kökünde istenilen şeyi bulmak için aşağıdaki ifadelerden yararlanılabilir:

Cümle isimle başladığına göre bir isim cümlesidir. İsim cümlesinin temel öğeleri mübteda ve haberdur.

İstisnâî bir durum söz konusu olmadığı için mübteda cümle başında verilmiştir ve haber isim cümlesi şeklinde gelmiştir.

Seçeneklerde verilen kelime isim cümlesi haberin mübtedası konumundadır. (مشاكل) kelimesi gayr-i âkil cemi olduğu için haberi (كثيرة) şeklinde müfred-müennes gelmiştir.

Soruda verilen bütün seçeneklerin ilk kısmı aynı kelime olduğu ve seçeneklerdeki değişken sadece sonlarına bitişen zamir olduğundan dolayı aranan şey, mübtedaya dönen aid zamiridir.

Çözüm: Aid zamininin mübtedaya (الإنسان) bağlı özellikleri belirlenecek olursa; müfred, müzekker ve üçüncü tekil şahıs deriz.

Doğru cevap: Müfred-müzekker-üçüncü tekil şahıs bir zamir (E seçeneği)

Çeldiriciler: A seçeneğindeki zamir cemi, B seçeneğindeki müennes, C seçeneğindeki birinci tekil şahıs, D seçeneğindeki ise ikinci tekil şahıs olduğu için yanlıştır. Ters açıdan bakarsak; A seçeneğindeki zamir müfred olmadığı, B seçeneğindeki müzekker olmadığı, C ve D seçeneğindeki üçüncü tekil şahıs olmadığı için yanlıştır.

Değerlendirme: Çeldiriciler tek kriterden elenebildiği için bu soru güçlü bir soru olarak değerlendirilebilir. C ve D seçenekleri aynı kriterle elenmiştir.

1.4. İsim Cümlesi Haberin Kendi İçindeki (Mübteda-Haber) Uyumunun Ölçüldüğü Sorular

Soru Kökü: ..... السيارة لونها

Doğru cevabın kriterleri: Merfu, nekre, müfred, müzekker

Doğru cevap: A. جميل

Çeldiricilerin kriterleri: Merfu olmayanlar, nekre olmayanlar, müfred olmayanlar, müzekker olmayanlar

Çeldiriciler: B. جميلة C. جميل D. جميلان E. جميلة

Açıklama: Soruda haberin isim cümlesi formatı kullanılmış ve yan cümlelerin de mübtedası verilmiştir. Bizden yan cümlelerin haberi istenmektedir. Bu nedenle doğru cevap, bağımsız kurallar (nekre ve merfu olması) ve mübtedaya bağımlı kurallar (müfred ve müzekker olması) çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre doğru cevap nekre, merfu, müzekker ve müfred bir isim olmuştur. Çeldiriciler ise bu kurala uymayan bütün alternatifler olabilir. *Çözüm:* B seçeneğindeki zamir cemi olmadığı, C seçeneğindeki zamir müzekker olmadığı ve D seçeneğindeki zamir üçüncü tekil şahıs olmadığı için yanlıştır.

Çözüm: B seçeneği merfu olmadığı, C seçeneği nekre olmadığı, D seçeneği müfred olmadığı ve E seçeneği müzekker olmadığı için yanlıştır.

Önemli Not: Bu soruda istenen haber ögesinin 4.2. maddesinde incelediğimiz müfred haberden şekil itibarıyla hiçbir farkı yoktur. Ölçülme istenen kriterler aynıdır. Fakat bu maddede dikkat edilmesi gereken husus bağımlı kurallar çerçevesinde mübtedaya olan uyumdur. Cümle bir ana cümle bir de yan cümleden oluşmaktadır. Bu soruda istenilen şey yan cümlelerin haberi. O nedenle yan cümledeki mübteda ile uyumlu olmak zorundadır. Bu tür sorularda en güçlü çeldirici ana cümlelerin mübtedasıyla sayı ve cinsiyet yönünden uyumlu olan seçenektir.

Örnek Soru Çözümü: ..... الكتابان سرهما

Seçenekler: A. رخيصان B. رخيص C. رخيصا D. الرخيص E. رخيصة

Soru kökünde istenilen şeyi bulmak için aşağıdaki ifadelerden yararlanılabilir:

Cümle isimle başladığına göre bir isim cümlesidir. İsim cümlesinin temel öğeleri mübteda ve haberdir.

İstisnâî bir durum söz konusu olmadığı için mübteda cümle başında verilmiştir ve haber isim cümlesi şeklinde gelmiştir.

Seçeneklerde verilen kelime isim cümlesi haberin mübtedası konumdadır. Bu nedenle aranan şey, yan cümlelerin haberi.

Çözüm: Bizden istenen şey yan cümlelerin haberi olduğuna göre yan cümlelerin mübtedasına odaklanarak; bağımsız kuralları nekre ve merfu;

mübtedaya (سعر) bağımlı kuralları müfred ve müzekker olarak belirle-
nebilir.

Doğru cevap: Nekre-merfu-müfred-müzekker (B seçeneği)

Çeldiriciler: A seçeneği tesniye, C seçeneği mansub, D seçeneği ma-
rife ve E seçeneği müennes olduğu için yanlıştır. Ters açıdan bakarsak;
A seçeneği müfred, C seçeneği merfu, D seçeneği nekre ve E seçeneği
müzekker olmadığı için yanlıştır.

Değerlendirme: Çeldiriciler tek kriterden elenebildiği için bu soru
güçlü bir sorudur. Fakat yukarıda da belirtildiği gibi ana cümlenin
mübtedasına bakarak tesniye ve müzekker bir yanıtı doğru olarak dü-
şünme ihtimaline göre A seçeneği en güçlü çeldiricidir.

1.5. Fiil Cümlesi Haberdeki Fiil-Fail Uyumunun Ölçüldüğü Sorular

Soru Kökü: المعلمون ..... في الحديقة الآن.

Doğru cevabın kriterleri: Fiil, öznenen (mübteda) sonra gelirse özne-
ye göre çekimlenir. Cümlede zaman bildiren bir ifade varsa fiil ona
göre çekimlenir.³⁰ Eğer yoksa zaman bir kriter olarak değerlendirilmez.
Buna göre; cemi, müzekker, üçüncü tekil şahıs, (varsa) zaman kipi

Doğru cevap: A. يجلسون

Çeldiricilerin kriterleri: Cemi olmayanlar, müzekker olmayanlar,
üçüncü tekil şahıs olmayanlar, (varsa) farklı zaman kipleri

Çeldiriciler: B. يجلس \ يجلسان C. يجلسن D. تجلسون E. جلسوا

Açıklama: Soruda haberin fiil cümlesi formatı kullanılmıştır ve yan
cümlede özne olabilecek nitelikte bir kelime söz konusu değildir. Baş-
ka bir deyişle boşluğa gelecek fiil kendisinden önce gelen mübteda ile
uyumlu olmalıdır. Bu nedenle ana cümlenin mübtedasına uygun bir
fiil istenmektedir. Ayrıca cümlede zaman zarfı (الآن) kullanılmıştır. Bu
nedenle doğru cevap, bağımlı kurallar (cemi, müzekker, üçüncü tekil
şahıs ve şimdiki zaman olması) çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre
doğru cevap cemi, müzekker, üçüncü tekil şahıs ve şimdiki zaman çe-

³⁰ Günday - Şahin, *Arapça Dilbilgisi Nahiv Bilgisi*, 207-210.

kimli bir fiil olmuştur. Çeldiriciler ise bu kurala uymayan bütün alternatifler olabilir.

Çözüm: B seçeneği cemi olmadığı, C seçeneği müzekker olmadığı, D seçeneği üçüncü tekil şahıs olmadığı ve E seçeneği muzari zaman kipinde olmadığı için yanlıştır.

Örnek Soru Çözümü: لاعبو فريق مدينتنا ..... جيداً.

Seçenekler: A. يَلْعَبُ B. تَلْعَبُ C. يَلْعَبَانِ D. يَلْعَبُونَ E. تَلْعَبُونَ

Soru kökünde istenilen şeyi bulmak için aşağıdaki ifadelerden yararlanılabilir:

Cümle isimle başladığına göre bir isim cümlesidir. İsim cümlesinin temel öğeleri mübteda ve haberdir.

Seçeneklerde verilen fiiller yan cümlenin fiille başladığını ve fiil cümlesinin haber olduğunu göstermektedir.

Mübteda ögesi zincirleme isim tamlaması formunda verilmiştir. Bu nedenle dikkate alınması gereken kısım muzaf ögesidir.

Not: Zincirleme isim tamlamasında ilk isim sadece muzaf, son isim sadece muzafun ileyhtir. Aradaki bütün kelimeler hem muzaf hem de muzafun ileyh görevi üstlenir. Cümlenin asıl ögesi yalnızca muzaf olan ilk isimdir.³¹

Cümlede zaman bildiren bir ifade bulunmadığı için zaman mefhumu bu soruda bir kriter değildir. Aranılan şey, mübteda (tamlamadaki ilk isim) ile uyumlu bir fiildir.

Çözüm: İstenilen şey mübteda ile uyumlu bir fiil olduğuna göre; bağımlı kurallar cemi, müzekker ve üçüncü tekil (لاعبو) olarak belirlenebilir.

Doğru cevap: Cemi-müzekker-üçüncü tekil şahıs bir fiil (*D seçeneği*)

Çeldiriciler: A seçeneği müfred, B seçeneği hem müfred hem müennes, C seçeneği tesniye ve E seçeneği ikinci tekil şahıs formunda olduğu için yanlıştır. Ters açıdan bakarsak; A seçeneği cemi, B seçeneği cemi ve müzekker, C seçeneği cemi ve E seçeneği üçüncü tekil şahıs formunda olmadığı için yanlıştır.

Değerlendirme: Çeldiriciler tek kriterden elenebildiği için bu soru

³¹ Günday - Şahin, *Arapça Dilbilgisi Nahiv Bilgisi*, 67.

güçlü bir soru gibi gözükse de A, B ve C seçeneğinin aynı kriterle ele-
nebilmesi soruyu zayıf kılmaktadır.

Soru Kökü 2: الطالب ..... معلمته في الصف.

Doğru cevabın kriterleri: Fiil öznenen (fail) önce gelirse fiilin müfred formu kullanılır. Fiil failin cinsiyetine göre müzekker ya da müennesir. Cümlede zaman bildiren bir ifade varsa fiil ona göre çekimlenir.³² Eğer yoksa zaman kriter olarak değerlendirilmez. Buna göre; müfred, müennes, üçüncü tekil şahıs, (varsa) zaman kipi.

Doğru cevap: A. تدرس

Çeldiricilerin kriterleri: Müfred olmayanlar, müennes olmayanlar, üçüncü tekil şahıs olmayanlar, (varsa) farklı zaman kipleri

Çeldiriciler: B. يدرسن \ يدرسان C. يدرس D. أدرس E. تدرسين

Açıklama: Soruda haberin fiil cümlesi formatı kullanılmış ve yan cümlede özne olabilecek nitelikte bir kelime verilmiştir. Başka bir deyişle boşluğa gelecek fiil kendisinden sonra gelen fail ile uyumlu olmalıdır. Bu nedenle bizden ana cümlede failine cinsiyet bakımından uygun fiil istenmektedir. Ayrıca cümlede fail açıkça belirtildiği için fiilin tekil formu kullanılmalıdır. Bu nedenle doğru cevap, bağımlı kurallar (müfred, müennes ve üçüncü tekil şahıs olması) çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre doğru cevap müfred, müennes ve üçüncü tekil şahıs çekimli fiil olmuştur. Çeldiriciler ise bu kurala uymayan bütün alternatifler olabilir.

Çözüm: B seçeneği müfred olmadığı, C seçeneği müennes olmadığı, D seçeneği üçüncü tekil şahıs olmadığı ve E seçeneği de müennes olmadığı için yanlıştır. E seçeneğinin muzari olmaması soruyu etkileyen bir durum değildir. Çünkü cümlede zaman bildiren bir ifade bulunmamaktadır.

Örnek Soru Çözümü: النقط الخام ..... أسعاره في كل يوم.

Seçenekler: A. تتغير B. يتغير C. يتغيرن D. تعيرت E. غير

Soru kökünde istenilen şeyi bulmak için aşağıdaki ifadelerden yararlanılabilir:

Cümle isimle başladığına göre bir isim cümlesidir. İsim cümlesinin temel öğeleri mübteda ve haberdir.

³² Günday - Şahin, *Arapça Dilbilgisi Nahiv Bilgisi*, 43.

İlk isimden sonra gelen kelime marife olduğu ve araya fasıl zamiri de gelmediği için bu kelimenin haber olmadığı düşünülebilir. Bu kelime mübtedanın sıfatıdır. Bu nedenle haberin daha sonra aranması gerekmektedir.

Seçeneklerde verilen fiiller yan cümlelerin fiille başladığını ve fiil cümlesinin haber olduğunu göstermektedir.

Mübteda ögesi sıfat tamlaması formunda verilmiştir. Bu nedenle dikkate alınması gereken kısım muzaf ögesidir.

Cümlede zaman bildiren bir ifade (كَلَّ يَوْمًا) bulunmaktadır. Bu nedenle fiil muzari formda kullanılmalıdır.

Ana cümlelerin haberi konumundaki fiil cümlesinde fail olacak nitelikte bir ismin bulunması ayrıca aid zamirin bu isme birleşmiş olması fiilin yan cümledeki faille uyumlu olması gerektiğini göstermektedir.

Yan cümle fiil cümlesi olduğu ve fail de açıkça belirtildiği için fiilin müfred formu kullanılmalıdır. Aranılan şey, yan cümledeki faille uyumlu bir muzari fiildir.

Çözüm: Bu noktada istenilen şey, yan cümledeki faille uyumlu bir fiil olduğuna göre; bağımlı kurallarımız müfred, müennes ve üçüncü tekil (أسعار) olarak belirlenebilir. Gayr-i âkillerin cemileri (سعر\أسعار) müfred-müennes kabul edilmektedir.

Doğru cevap: Müfred-müennes-üçüncü tekil şahıs ve muzari bir fiil (A seçeneği)

Çeldiriciler: A seçeneği müfred, B seçeneği hem müfred hem müennes, C seçeneği tesniye ve E seçeneği ikinci tekil şahıs formunda olduğu için yanlıştır. Ters açıdan bakarsak; B seçeneği müzekker, C seçeneği cemi, D ve E seçeneği de mazi formunda olmadığı için yanlıştır.

Değerlendirme: Çeldiriciler tek kriterden elenebildiği için bu soru güçlü bir soru olarak değerlendirilebilir. İki seçeneğin aynı sebepten elenmesi sorunun zayıf yönüdür.

Sonuç ve Değerlendirme

Çoktan seçmeli sorular hazırlanması uzun ve zahmetli olmasına rağmen, değerlendirilmesinin kolay ve daha objektif olması nedeniyle en

çok tercih edilen ölçme araçlarının başında gelmektedir. Her ne kadar şans faktörünün bulunması bu ölçüm aracının güvenilirliğini düşürse de bu durum soru kökünde ve seçeneklerde uygulanacak değişikliklerle en aza indirilebilmektedir. Bu ölçüm aracının gramer sorularında uygulanması ise çok daha objektif bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Gramer konularının sınırları belli olduğu ve (istisnâî durumlar hariç) hiçbir şart ve koşulda değişmediği için çoktan seçmeli sorularla ölçümü daha belirgindir. Ölçülmek istenen gramer başlığı içerisindeki herhangi bir kural için çoktan seçmeli test hazırlanırken, seçenekleri yazma aşamasında sistematik bir düzen oluşturulabilir. İlgili kuralın taşınması gereken bütün kriterlerin aynı anda bulunduğu seçenek doğru cevapsa bir eksik sayıda kriteri taşıyan her seçenek en güçlü çeldiriciler olacaktır. Bir seçenek kriterleri taşımaktan ne kadar uzaksa o derece zayıf çeldiricidir. Böylece gramer konularının ölçüldüğü soruların güçlük derecesini matematiksel olarak ayarlamak mümkün olabilir. Özellikle cümle içerisinde (mübteda ve mevsuf ya da mübteda ve muzaf olmak gibi) birden fazla görevi olan sözcüklerin birçok kriteri aynı anda taşınması gerektiğinden bu tür kelimelerin ölçüldüğü sorular daha belirleyici olabilir. Bu sayede şans faktörü en aza indirilerek teste tabi tutulan öğrenciler arasındaki ölçmede daha objektif hale gelebilir. Yukarıda da örnekleri gösterildiği gibi, ülkemizde devlet kurumlarınca yapılan dil sınavlarındaki gramer soruları incelendiğinde bu formülün kullanıldığı gözlemlenmiş olup bu alanda çalışan araştırmacılara bir örnek olması amacıyla bu konu ele alınmıştır.

Kaynakça

- Akdağ, Hasan. *Arap Dili Dilbilgisi*. Konya: Tekin Kitabevi, ts.
- Cârimî, Ali - Emîn, Mustafa. *en-Nahwu'l-vâzih fi kavâidi'l-lugati'l-'Arabiyye li medârisi'l-merhaleti'l-ûlâ*. Dâru'l-Meârif, 1983.
- Çakan, Mehtap. "Eğitim Sistemimizde Yaygın Olarak Kullanılan Test Türleri". *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. ed. Satılmış Tekindal. Ankara: Pegem Akademi, 2010.
- Çetin, Bayram. "Bilişsel Alan Davranışlarının Ölçülmesi". *Eğitimde Ölçme ve*

- Değerlendirme*. ed. Müfit Gömleksiz - Serdar Erkan. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
- Doğan, Candemir. *Arapça İsim-Sıfat Tamlamaları ve İsim Cümlesi Kurulumu*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2012.
- Doğan, Nuri. "Çoktan Seçmeli Testler". *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. ed. Hakan Atılğan. Ankara: Anı Yayıncılık, 2006.
- Doğan, Nuri. "Ölçme Araçlarını Sınıflama Çabaları". *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. ed. Hakan Atılğan. Ankara: Anı Yayıncılık, 2006.
- Eyd Bekhit, Fevzî. *Tevzîhu'l-Âcurrumiyye bi'l-emsileti'l-Kur'âniyye*. Konya: Tekin Kitabevi, 2021.
- Günday, Hüseyin - Şahin, Şener. *Arapça Dilbilgisi Nahiv Bilgisi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2009.
- İbnu'l-Hâcib, Cemâleddîn Osmân b. Ömer. *el-Kâfiye fi ilmi'n-nahv ve's-Şâfiye fi ilmeyi't-tasrif ve'l-hat*. thk. Sâlih Abdulazîm eş-Şâir. Kahire: Mektebetu'l-Âdâb, 2010.
- Karaca, Erol. "Ölçme ve Değerlendirmede Temel Kavramlar". *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. ed. Müfit Gömleksiz - Serdar Erkan. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010.
- Özçelik, Durmuş Ali. *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi, 2010.
- Pehlivan, Emine Burcu. *Çoktan Seçmeli Türkçe Test Maddelerinde Yanıtlama Davranışlarının Belirlenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Râcî, Abduh . *et-Tatbiku'n-nahvî*. Tanta: Dâru's-Sahâbe, 2. Basım, 2018.
- Sâmarrâî, Fâzıl Sâlih. *el-Cümletu'l-Arabiyye te'lifuhâ ve aksâmuhâ*. Amman: Dâru'l-Fikr, 2. Basım, 2007.
- Sevinç, Resul. *Arapçada Cümle Yapısı*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Şertûnî, Reşîd. *Mebâdiu'l-'Arabiyye fi's-sarf ve'n-nahv*. Tahran: Dâru'l-'İlm, 1967.
- Tekin, Halil. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Mars Matbaası, 1977.
- Turgut, M. Fuat - Baykul, Yaşar. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Yaman, Süleyman. "Çoktan Seçmeli Madde Tipleri ve Fen Eğitiminde Kullanılan Örnekleri". *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi* 2/2 (2016), 151-170.

- Yaşar, Metin. “Ölçme ve Değerlendirmenin Önemi”. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. ed. Satılmış Tekindal. Ankara: Pegem Akademi, 2010.
- Yılmaz, Hasan. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2002.
- “YDS Çıkmış Sorular”. Erişim 2 Aralık 2023. <https://www.osym.gov.tr/TR,15073/yds-cikmis-sorular.html>

Summary

Assessment is the observation and symbolic expression of whether an object or an individual has certain qualities, and if so, to what extent. The state of the thing subject to assessment may vary according to the conditions it is in. This variability is the basis of assessment. If the assessed objects or individuals were all at the same level, assessment would have no meaning. Evaluation is the process of interpreting the assessment results and making a judgment about the assessed things. As a result of the evaluation, it is determined whether the assessed object participates in a certain group, whether it achieves a certain goal, or whether it has a certain quality. To summarize, assessment is the process of defining and evaluation is the process of making a judgment. Assessment and evaluation are some of the most important parts of the education and training system. A healthy assessment and evaluation should be made to see how effective the education given, and the behavior desired to be gained are. This tool is an assessment and evaluation mechanism not only for students but also for instructors and teaching tools. Assessment and evaluation in education and training is carried out to determine what the objectives of the applied program are and how much of them can be achieved, how much of the subjects have been learned and which ones are missing. This process is feedback of the education and training received by the student group. According to the results, the missing information is completed and the incorrectly learned information is corrected in the continuation of the program. Different assessment tools are used to determine the success level of students in education and training. The most widely preferred of these tools are multiple-choice tests. As with any test group, multiple-choice tests have positive and negative aspects. Multiple-choice

tests do not consider external factors such as writing time or the beauty of the writing. This increases the objectivity of the test. Students who are subjected to the test can solve more questions because they do not spend time on writing. Although it is thought that the target behavior cannot be fully assessed because students do not write the answer and mark it among the given options, this problem can be eliminated by preparing more discriminating questions. Although multiple-choice tests take a long time to prepare, they are both easy to read and objective. Although they have positive aspects, the presence of chance factor in test questions is the most criticized aspect. Even if it is possible to reduce chance success with some statistical methods, it is not possible to completely eliminate it. One of the factors that maximize the objectivity of multiple-choice tests is grammar questions. Since the scope of the information to be assessed is clearly known and closed to interpretation, grammar topics can be assessed in a healthy way with multiple-choice tests. Since the scope and limitations of the information to be assessed in grammar questions are clear, it is possible to create a clear algorithm when writing options for such questions. In this context, determining the difficulty levels of the distractors in the options is the most important factor. If the correct answer is the option that has all the features related to the grammatical rule to be assessed, the option that has the closest to all these criteria will be the strongest distractor. For example, in Arabic noun clauses, the two features that *mubtadā* (subject) must have in all cases are *ma'rifā* and *marfu'*. In addition, there are number and gender criteria that it must carry in connection with the news. Accordingly, if the item requested from us in the question stem is the *mubtadā*, the correct answer is the one that is *marfu'* and *ma'rifā* among the options, as well as the option that is compatible with the news in terms of number and gender. The option that contains three of these four criteria will be the strongest distractor. When asked a direct knowledge question on topics other than grammar, if the student has memorized it, he/she is likely to find the answer directly. However, it will be seen that grammar questions are more appropriate when students are asked to think analytically by preparing a closed-end-

ed question. In cases where the word being assessed has more than one task in a sentence, the distinctiveness of the question will increase even more. It is seen that there is a similar algorithm in the questions that directly measure grammar rules in the language exams prepared by state institutions in our country. Multiple-choice tests to be prepared in this direction may be more distinctive in the context of assessment and evaluation and more determinative about whether the targeted information has been learned or not. In this study, an algorithm model for multiple-choice tests to be prepared in the field of grammar was presented and an evaluation was made on the assessment and evaluation of the noun clause, one of the Arabic grammar topics, through multiple-choice tests. The topics under which the student group can be assessed with multiple-choice tests on the Arabic noun clause are examined under five headings: “Questions Assessing the Item of the Announcement”, “Questions Assessing the Item of the (Mufrad) News”, “Questions Assessing the Pronoun of Belonging in the Noun and Verb Phrase”, “Questions Assessing the Harmony of the Noun Clause News Within Itself (Item-News)” and “Questions Assessing the Harmony of the Verb-Prime in the Verb Clause News”. Under these headings, firstly, a question was prepared in the light of the algorithm mentioned above, and then a question assessing this issue was solved. In the solution of the questions, the method followed while preparing the question was tried to be applied in reverse. In other words, the options closest to the correct answer in terms of rules were written and the question was made stronger. In the solution phase, first the criteria of the information required in the question were determined, and then the options that did not meet these criteria were eliminated one by one. In this way, it was aimed both to clearly assess the rule to be learned while preparing the question and to describe the path to be followed by the respondents. It has been tried to develop a method for objective assessment and evaluation, which is one of the most important parts of education and training, to provide an example for those who are in the position of instructors and to shed light on the solution of Arabic grammar questions for students.